

Ματιές στο παρελθόν του Αγίου Όρους: ψηφιοποίηση φωτογραφιών των μέσων του 20^{ου} αιώνα

Δ. Μηνασίδης, Μ. Πηλαβάκης, Ε. Φραγκοτασινός, Α. Μέντζος, Α. Σέμογλου, Μ. Παϊσίδου¹

Εικ. 6 Κωδωνοστάσιο, Πρωτάτο, Καρυές

Εικ. 5 Αγιορείτης μοναχός

Εικ. 4 Ο Στ. Πελεκανίδης στη Μονή Σταυρονικήτα

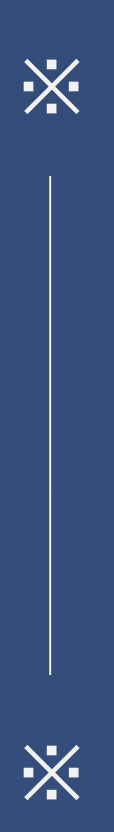
Εικ. 3 Άφιξη στη Μονή Δοχειαρίου

Εικ. 2 Οδοιπορικό στο Άγιον Όρος

Εικ. 1 Ταξίδι στο Άγιον Όρος

Εικ. 23 Μονή Ξενοφώντος

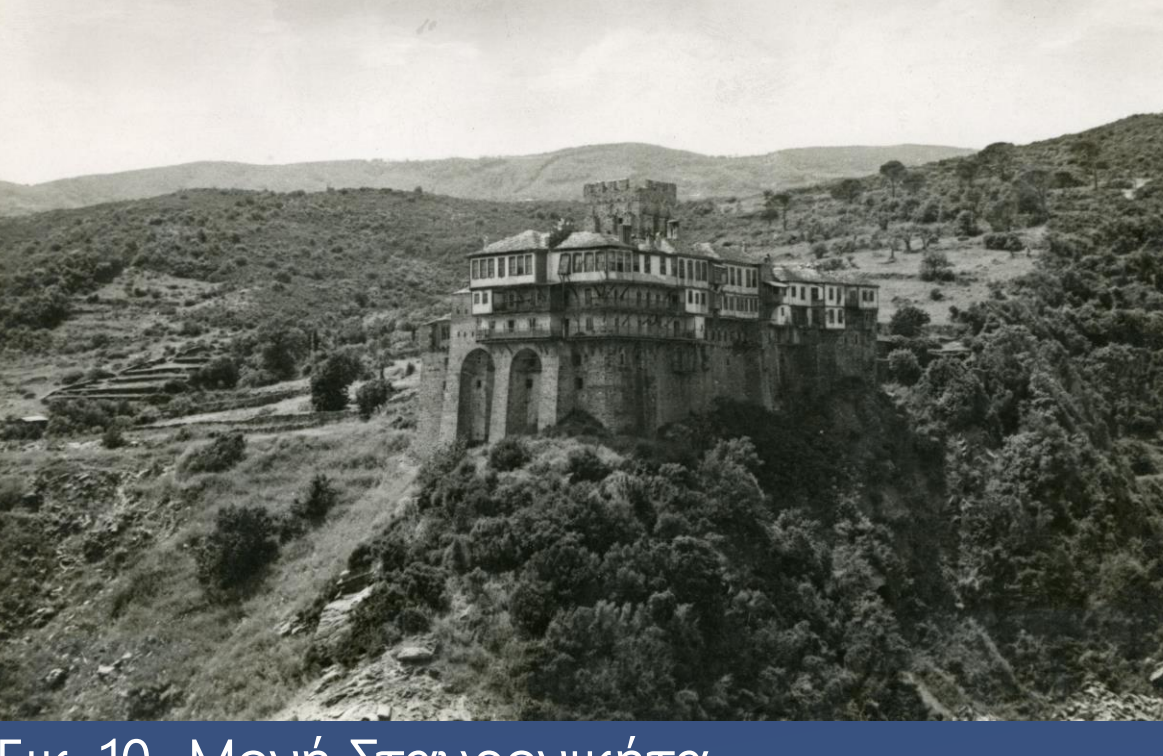
Εικ. 7 Πρωτάτο, Καρυές

Εικ. 8 Μονή Δοχειαρίου

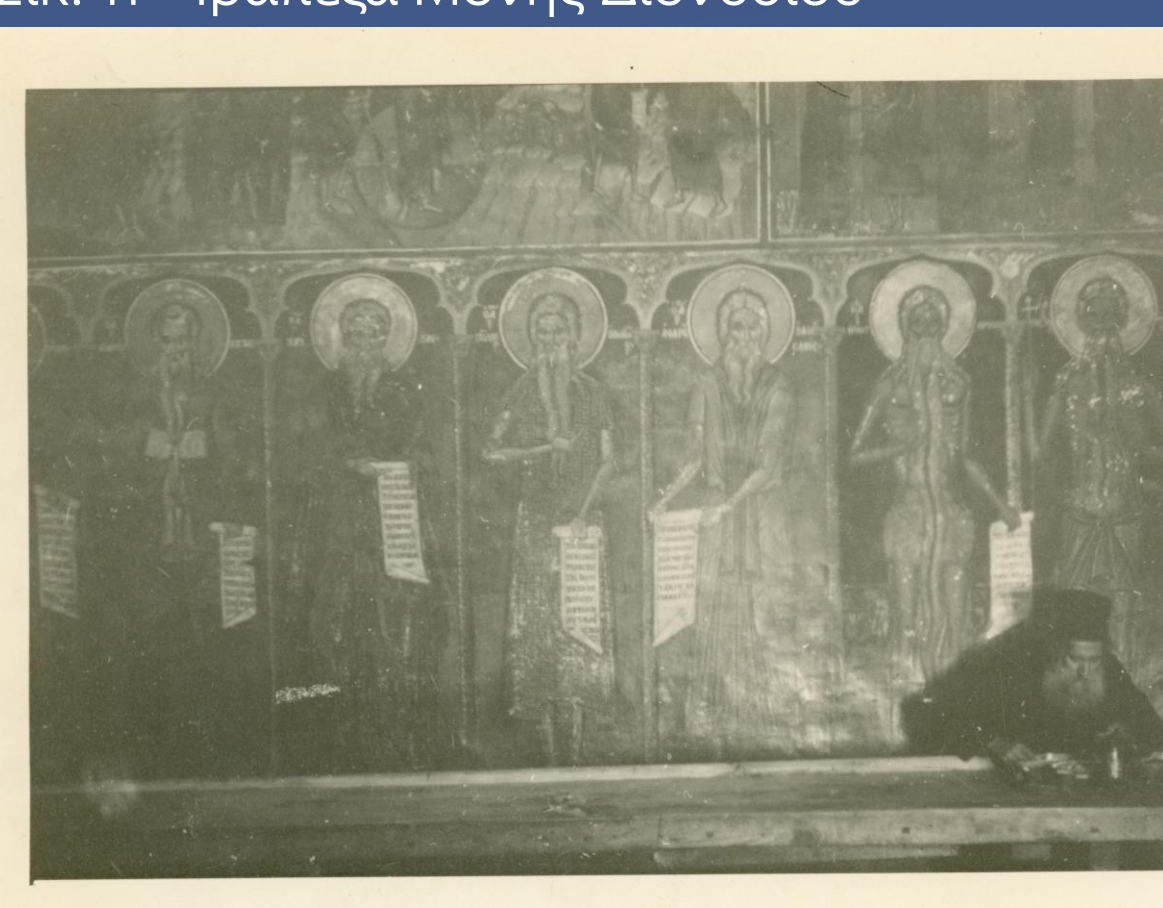
Εικ. 9 Μονή Γρηγορίου

Εικ. 10 Μονή Σταυρονικήτα

Εικ. 11 Τράπεζα Μονής Διονυσίου

Εικ. 12 Τράπεζα Μονής Διονυσίου, Πάσχα 1946

Στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ερευνητικού Προγράμματος "Byzart: Byzantine Art and Archaeology", το οποίο έχει σκοπό την προβολή και ανάδειξη της Βυζαντινής κληρονομιάς², το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης συμμετέχει με τη ψηφιοποίηση 5.600 τεκμηρίων από το Αρχείο φωτογραφιών της Έδρας Βυζαντινής Αρχαιολογίας και Τέχνης. Στόχος του προγράμματος είναι να καταστήσει διαδικτυακά προσβάσιμα μέσω της ιστοσελίδας της Europeana³ 75.000 τεκμήρια, συνολικά, που αφορούν στη Βυζαντινή Τέχνη και Αρχαιολογία.

Τμήμα από το αρχείο που ψηφιοποιήθηκε αποτελούν ιστορικές φωτογραφίες του Αγίου Όρους, με ενδεικτικές και χαρακτηριστικές όψεις του αθωνικού χώρου. Από αυτό το σύνολο επιλέχθηκε να παρουσιαστεί ένας μικρός μόνο αριθμός φωτογραφιών, μεγάλο μέρος του οποίου τοποθετείται χρονολογικά στα μέσα του 20ου αιώνα, στον απόηχο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Ειδικότερα, το υλικό που παρουσιάζεται χωρίζεται σε δυο ομάδες: στις ασπρόμαυρες φωτογραφίες (Εικ.1-18) που χρονολογούνται στη δεκαετία του 1950 και στις έγχρωμες (Εικ. 19-23) που χρονολογούνται στα τέλη της δεκαετίας του 1960 με αρχές της δεκαετίας του 1970.

Με τις λήψεις αυτές σχετίζονται και φωτογραφίες από επισκέψεις του Στυλιανού Πελεκανίδη [1909-1980] στο Άγιον Όρος. Ως Έφορος Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Μακεδονίας και Θράκης από το 1943 και καθηγητής Βυζαντινής Αρχαιολογίας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της ενιαίας Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης από το 1962/63, ο Πελεκανίδης ανέπτυξε έντονο ενδιαφέρον για την ανάδειξη και προβολή της κληρονομιάς του Αγίου Όρους.

Μία από αυτές τις επισκέψεις αποτυπώνεται με την πορεία του Πελεκανίδη προς τα μοναστήρια του Αγίου Όρους (Εικ. 1-2), την επίσκεψή του στις Μονές Δοχειαρίου (Εικ. 3) και Σταυρονικήτα (Εικ. 4) και την επαφή του με πρόσωπα της αθωνικής κοινότητας: έναν αγιορείτη μοναχό (Εικ. 5) και αγιορείτες μπροστά στο κωδωνοστάσιο του Αγίου Όρους, το Πρωτάτο στις Καρυές (Εικ. 7) και πανοραμικές λήψεις των Μονών Δοχειαρίου (Εικ. 8), Γρηγορίου (Εικ. 9) και Σταυρονικήτα (Εικ. 10). Οι επόμενες φωτογραφίες προβάλλουν την καθημερινή μοναστική ζωή από την Τράπεζα της Μονής Διονυσίου: αγιορείτης μοναχός κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης (Εικ. 11) και αγιορείτης μοναχός κατά τη διάρκεια του φαγητού (Εικ. 12). Ενώ, στην Τράπεζα της Μονής Μεγίστης Λαύρας, μπροστά από την τοιχογραφία του Προφήτη Ηλία τρεφόμενου από τον κόρακα, διακρίνεται ο συνάδελφος του Πελεκανίδη, αρχαιολόγος Νικόλαος Παλούρης (Εικ. 13). Στη συνέχεια, λήψεις από το εσωτερικό περιβάλλον της Μονής Βατοπεδίου, με χαρακτηριστικά σημεία τον Πύργο της Βιβλιοθήκης (Εικ. 14) και το κωδωνοστάσιο του καθολικού (Εικ. 15), καθώς και γενική άποψη της Μονής Μεγίστης Λαύρας από τον Πύργο του Τζιμισκή (Εικ. 16). Η ομάδα των ασπρόμαυρων φωτογραφιών κλείνει με δυο εξωτερικές απόψεις των Μονών Διονυσίου, με λήψη από τον αρσανά της μονής (Εικ. 17) και Ιβήρων, με τη χαρακτηριστική ξύλινη γέφυρα (Εικ. 18). Αξίζει να αναφερθεί ότι οι τελευταίες επτά φωτογραφίες (Εικ. 12-18) σχετίζονται με προσκυνηματική επίσκεψη του Πελεκανίδη στο Άγιον Όρος, το Πάσχα του 1946.

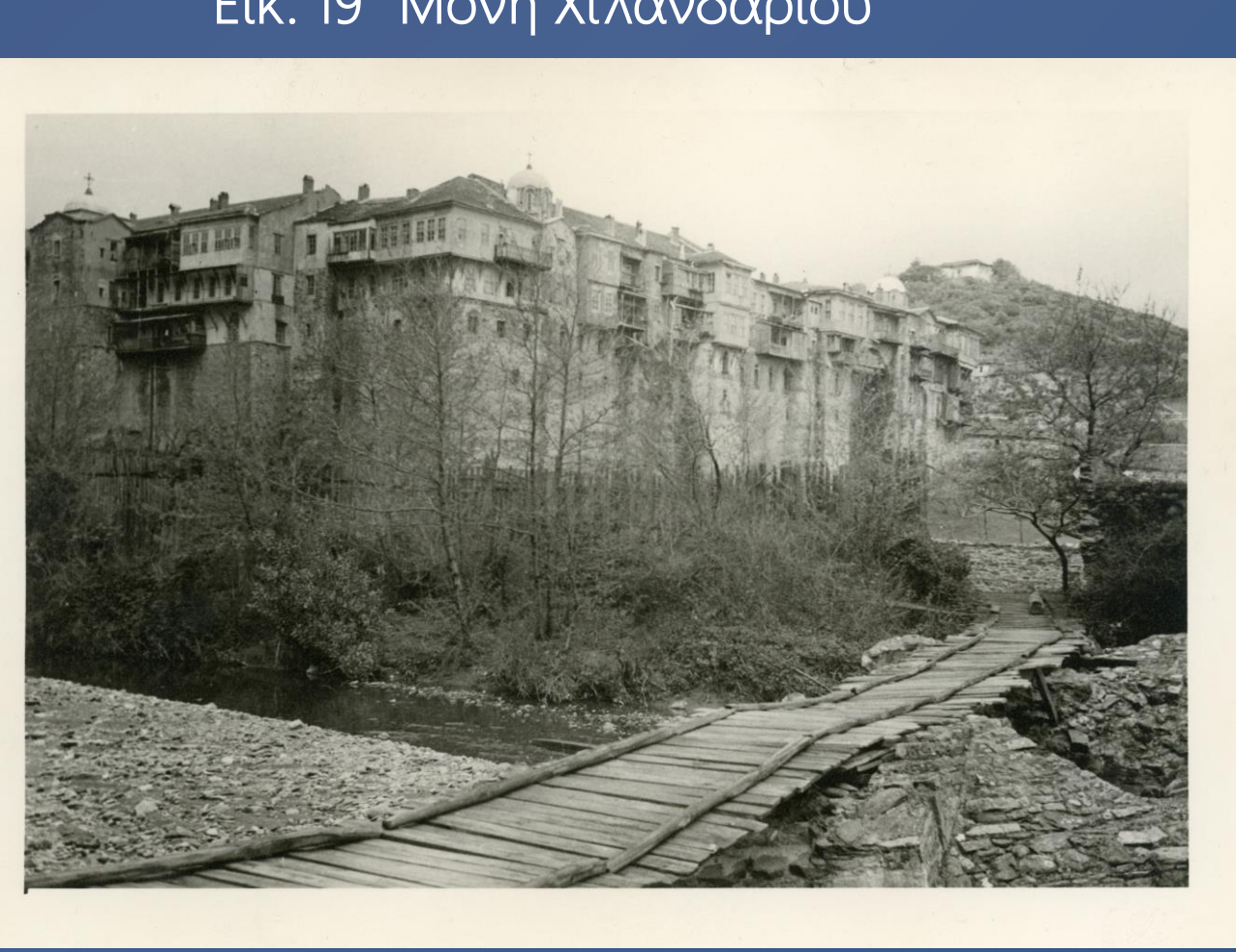
Οι έγχρωμες φωτογραφίες, οι οποίες αποτελούν τη δεύτερη ομάδα του αρχείου, προβάλλουν εξωτερικές όψεις μοναστηριών: πανοραμική άποψη της Μονής Χιλανδαρίου (Εικ. 19) και γενική άποψη από τις Μονές Αγίου Παύλου (Εικ. 20), Παντοκράτορος (Εικ. 21), Αγίου Παντελεήμονος (Εικ. 22), και Ξενοφώντος (Εικ. 23). Στις συγκεκριμένες λήψεις διακρίνεται και το φυσικό περιβάλλον στο οποίο είναι ενταγμένα τα μοναστήρια.

Ορισμένες από τις εικόνες που παρουσιάζονται φέρουν τη σφραγίδα επώνυμων φωτογράφων των μέσων του 20ου αιώνα. Πρόκειται για τους φωτογράφους, Γεώργιο Λυκίδη [1886-1967] (Εικ. 8), Περικλή Παπαχατζιδάκη [1905-1990] (Εικ. 11) και Χρήστο Ευελπίδη [1904-1980] (Εικ.12-18), οι οποίοι δραστηριοποιήθηκαν τη συγκεκριμένη περίοδο και απέδωσαν με τον προσωπικό τους φακό τον αθωνικό χώρο.

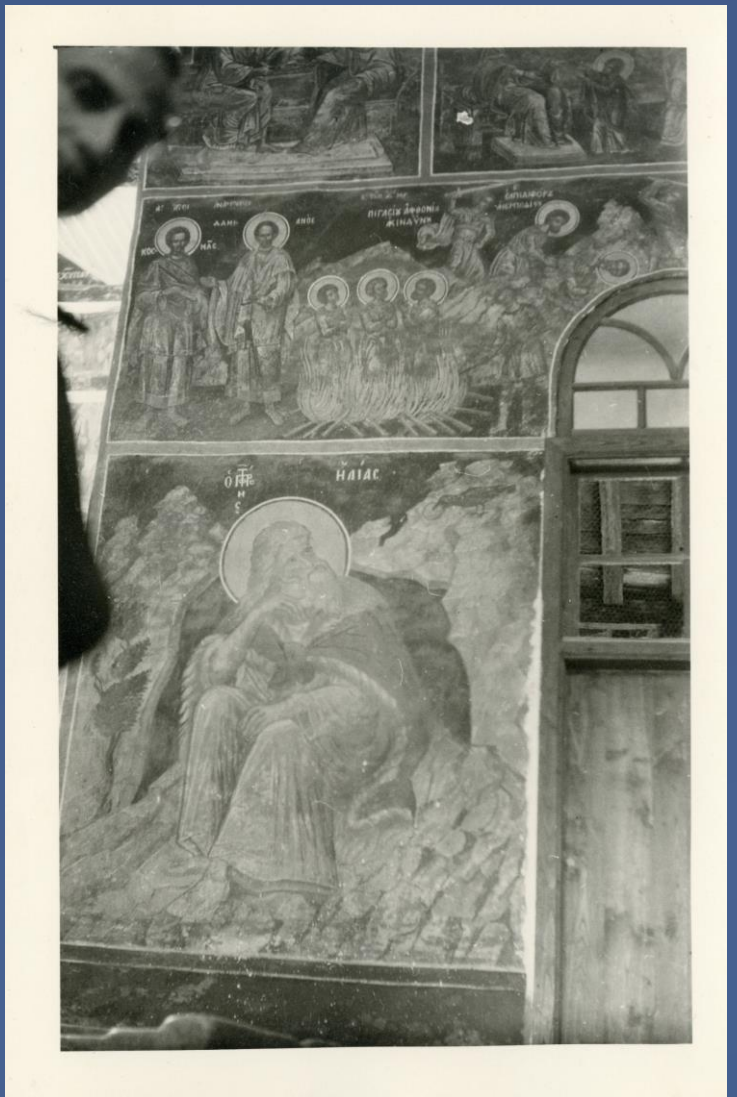
Το υλικό αυτό, μαρτυρία των πρώτων προσπαθειών καταγραφής του πολιτιστικού αποθέματος του αθωνικού χώρου εκ μέρους της πολιτείας, παρουσιάζεται για πρώτη φορά ως σύνολο αναδεικνύοντας όψεις του αθωνικού παρελθόντος.

Εικ. 17 Μονή Διονυσίου, Πάσχα 1946

Εικ. 18 Μονή Ιβήρων, Πάσχα 1946

Εικ. 13 Τράπεζα Μονής Μεγίστης Λαύρας, Πάσχα 1946

Εικ. 14 Μονή Βατοπεδίου, Πάσχα 1946

Εικ. 15 Μονή Βατοπεδίου, Πάσχα 1946

Εικ. 16 Μονή Μεγίστης Λαύρας, Πάσχα 1946